

Matalan kynnyksen johdatus Pohjois-Amerikkaan

Jussi Metsälä¹

Henriksson, Markku (2021): *Tähtilipun maa: Yhdysvaltain alueen historia*. Tammi, Helsinki, 944 s.

Amerikan Yhdysvallat on valtio, johon kohdistuu tunneskaalan ääripäistä niin rajatonta ihailua kuin suoranaista vihaakin. Viime vuosina maahan on kohdistunut kenties myös syvää hämmennystä, erityisesti poliittisen kulttuurin liittyen. Ristiriitaisen suhtautumisen ja mieliteiden moninaisuuden taustalla vaikuttaa kuitenkin se tosiasia, että Yhdysvaltojen vaikutus nykymaailmassa on yksinkertaisesti siinä määrin voimakasta – niin poliittisesti, kulttuurisesti kuin taloudellisestikin – että sen välttäminen on erittäin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Mutta kuinka vankalla pohjalla käsityksemme ja tietomme Yhdysvalloista oikeastaan ovatkaan?

Yhdysvaltojen menestystarinan perusrakenne lienee varsin tuttu lähes kaikille: alkaen Kristoffer Kolumbuksen löytöretkistä, eurooppalaisten siirtomaakauden, itsenäistymisen, mantereellisen laajentumisen ja maailmansotien kautta aina johtavaksi suurvallaksi, jopa supervallaksi. Samalla tavalla saatetaan korostaa myös lähinnä Yhdysvaltojen historian kielteisiä puolia, alkuperäisväestön raakaa kohtelua, orjuutta, vähemmistöjen asemaa, lukuisia sotia, suoranaista imperialismia ja niin edelleen. Tästä kaikesta ei tietenkään vielä synny mitenkään kattavaa kokonaiskuva Yhdysvaltojen monivivahteisesta menneisyydestä, vaan lukuisat tapahtumat, yhteydet ja yksityiskohdat jäävät näin helposti huomioimatta.

Markku Henrikssonin lähes 900 sivuinen tiiliskivi *Tähtilipun maa – Yhdysvaltain alueen historia* onkin tässä suhteessa erittäin ajankohtainen, sillä teoksen avulla tällaista yksinkertaistettua käsitystä Yhdysvalloista on helppo laajentaa ja syventää huomattavasti. Teos kattaa historiaa Pohjois-Amerikan ensimmäisistä asuttajista aina Donald Trumpin häviöön vuoden 2020 vaaleissa ja Joe Bidenin presidenttikauden alkuun saakka. Paljon on toki ehtinyt tapahtua varsinkin poliittisesti teoksen julkaisun jälkeen kuluneen vuoden aikana, mutta se ei tietenkään ole tämän kirjan vika. Viimeaikaiset tapahtumat ovat myös osoittaneet sen, että tämänkaltaisille suomenkielisille ja yleistajuisille teoksille näyttää todellakin olevan tilausta edelleen myös tulevaisuudessa. Kyse ei siis ole suinkaan siitä, että tietoa ei olisi tarjolla, vaan pikemminkin sitä on nykyisin niin paljon, että teoksille, jotka pystyvät tarjoamaan tietoa yleistajuisesti seuloittuna ja yksiin kansiin koottuina, on tärkeä roolinsa tieteellisen tiedon avartamisessa myös laajemmalle lukijakunnalle.

Nimensä mukaisesti kyseessä ei ole suoraan pelkkä Yhdysvaltojen valtiollista historiaa käsittelevä kirja, vaan aihetta on lähestytty hieman laajemmalla otteella, jossa tarkat valtiorajat eivät ole aina niin merkityksellisiä: tärkeämpää on eräänlainen ”mantereinen” ote aiheeseen, oli kyse sitten nykyisestä Kanadasta, Meksikosta tai Yhdysvalloista. Silti Yhdysvaltojen kohdalla jo pelkkä toimijoiden määrä eri aikakausina on niin valtava, että yhtenäisen ja ristiriidat-

1 YTM, väitöskirjatutkija, Turun yliopisto, <jussi.metsala@utu.fi>

toman tarinan kertominen ei ole erityisemmin yksinkertaista, ellei se sitten tapahdu suosien joidenkin kertomuksia ja samalla toisten kokemusten kustannuksella.

Pääpiirteissään teoksen sisältö on luonteeltaan sangen perinteistä poliittistaloudellista historiaa, jota kuitenkin katkovat esimerkiksi lukuisat ekskursiot musiikki-, taide- ja yleisen kulttuurihistorian puolelle, kaikki sinällään liitettynä tarinan kaareen useimmiten erittäin onnistuneesti. Lukijan kannalta miellyttävä valinta on myös ollut pitää yksittäiset alaluvut kohtuullisen lyhyinä kappaleina, joten niiden lukeminen on nopeaa, ja tietoa on tarjolla aina pieninä annoksina, mikä luonnollisesti kumuloituu laajemmiksi kokonaisuuksiksi tekstin edetessä. Kielen tai tarkemmin ottaen lukuisten kielten osalta Henriksson on myös tehnyt hyvän ratkaisun kääntää kaikki merkittävät käsitteet suomeksi, joissakin yhteyksissä kenties jopa hieman leikitellen, kuten esimerkiksi kääntämällä oikeistolaisen herjauksen *libtard* suomenkieliseen muotoon *lipilaari*. Lähdeviitteitä teoksessa ei käytetä, osaltaan raskas viiteapparaatti olisi todennäköisesti ollutkin lukukokemuksen kannalta enemmän haitaksi kuin hyödyksi. Itse jäin kirjaa lukiessani kaipaamaan tarkentavaa viitettä käytettyihin lähteisiin ainoastaan muutamia kertoja, mutta mitenkään häiritsevän usein näin ei päässyt käymään. Henriksson tarjoaa joka tapauksessa kattavan listauksen aihepiiriin liittyvää lähdekirjallisuutta, jonka avulla lukija pystyy kyllä etsimään lisätietoja ja -luettavaa itseään kiinnostavista seikoista ja aihealueista.

Aivan teoksen alkupuolta leimaa tietty spekulatiivisuus, mikä luonnollisesti johtuu siitä faktasta, että Pohjois-Amerikan esihistoriasta ja asuttamisesta tarjolla oleva tieto on, kuten muuallakin, tietyllä tavalla hajanaista ja myöskin vähäistä, käsiteltävät aikaskaalat ovat laajoja, samoin ovat myös mantereella vaikuttaneiden sivilisaatioiden määrä ja levinneisyys. Varhaiset yhteydet Atlantin yli – viikinkien retkiä lukuun ottamatta – ovat pitkälti myös spekulatiivisia, lähteitä ei yksinkertaisesti ole kovinkaan paljoa ja vähäistenkin luotettavuus on mitä on. Varsinaisten löytöretkien myötä vähitellen syntynyt siirtokunta-aika on tietysti jo paljon tarkemmin dokumentoitua, eivätkä historiallisten lähteiden määrä ole ainoa merkittävä ero mahdollisiin aiempiin ”Amerikan löytäjiin”. Merkittävin erotus aiempaan on Kolumbusta seurannut molempien Amerikkojen sitominen kiinteään yhteyteen muun maailman kanssa; seikka, jolla on ollut siitä lähtien yhteiskuntia mullistavia vaikutuksia Atlantin molemmilla puolilla niin hyvässä kuin pahassakin. Tästä kaikesta syntynyttä kolumbiaanista vaihtoa olisi voinut kirjassa ehkä painottaa vielä voimakkaamminkin, vaikka ei asia suinkaan huomiotta Henrikssonilta jää.

Toisaalta yhdysvaltalaisia kipupisteitä ei teoksessa myöskään erityisemmin kaunistella: vähemmistöjen sekä varsinkin Pohjois-Amerikan alkuperäisväestö(je)n rooli on mukana voimakkaasti, eikä niitä tietenkään voisi mitenkään ohittaaakaan. Orjuus taas on ilmiö, jonka käsittelyltä oikeastaan mikään Pohjois-Amerikan historiaan keskittyvä teos ei voi välttyä muodossa tai toisessa. Rotukysymykset eivät tietysti rajoitu pelkästään orjuuteen tai edes Yhdysvaltojen sisällissotaan, joka kyllä virallisesti lopetti orjuuden. Käytäntö tietysti oli aivan toinen, eikä tätä perintöä ole vielääkään saatu kunnolla käsiteltyä Yhdysvalloissa. Samoin valitettavan suurelta osalta Pohjois-Amerikan mantereen historia on myös moninaisten sotien historiaa, sekä paikan päällä käytyinä kuin muualle levittäytyneinäkin.

Henriksson tarjoaa myös oivallisia näkökulmia Yhdysvaltojen poliittiseen elämään, niin puolueiden synnystä, niiden rooleista kuin aatteellisista muutoksistakin. Silti erityisesti Yhdysvaltojen presidentinvaalit ovat ilmiö, jota seurataan Suomessakin lähes samalla intensiteetillä kuin omia vaalejammekin. Historiallinen äänestyskäyttäytyminen ja vaalit ovat läsnä hyvin painokkaasti, voimistuen mitä lähemmäs nykyaikaa kirjassa edetään. Samalla myös nousee, jälleen kerran, esille moninaisten jakolinjojen olemassaolo yhdysvaltalaisessa yhteiskunnassa. Varsinkin liittovaltion vaaleissa paljon tapahtuva sinisistä ja punaisista osavaltioista puhuminen on myös osaltaan hieman harhaanjohtavaa, vaikkakin käytössä oleva enemmistövaalitapa todella pääpiirteissään rajaa osavaltioita aina tietyn puolueen kannattajiksi. Osavaltiotasoa pienemmät tarkasteluyksiköt kuitenkin osoittavat, että nykyisin vähintäänkin yhtä merkittäväksi jakolinjaksi näyttäisikin nouseen myös asukastiheys, josta osoituksena ovat äänestyskäyttäytymiseltään liberaalit (suur)kaupungit konservatiivisemmän maaseudun keskellä.

Varsinkin kirjan loppupuoli keskittyy nykylukijalle tuttuun poliittiseen vastakkainaseteluun, joka tuntuu Yhdysvaltoja vaivaavan aina vain pahemmin. Nykyisten valtuutetuksien ideologinen kehitys ja tietty ideologinen paikkojenvaihto eivät sinällään ole mitenkään uutta tietoa, mutta Henriksson onnistuu tuomaan esiin tästäkin kehityskulusta selkeän historiallisen jatkumon, jossa korostuu yhteiskunnallinen moninaisuus mutta myös pirstaleisuus ja ristiriitaisuuskin. Yhdysvaltalaisen poliittisen järjestelmän ja kulttuurin taustoittaminen ja kontekstointi ovatkin kenties teoksen arvokkainta antia, mutta eivät suinkaan teoksen ainoita ansioita.

Kuten Henriksson itsekin teoksensa aluksi toteaa, kirjan olisi voinut koostaa monella muullakin tavalla ja painottaa montaa muuta asiaa tai tapahtumaa. Tämän kaltaisen teoksen luonne ja alueellinen ja ajallinen laajuus yksistään saavat aikaan sen, että tietynlaisia rajoituksia ja yksinkertaistuksia on ollut pakko tehdä, mutta kyseessä ei suinkaan ole mitenkään siloteltu kuvaus menneisyydestä. Joka tapauksessa samaan aikaan on tiedostettava, että käytännössä jokaisesta Henrikssonin teoksen aluvusta olisi kirjoitettavissa – ja varmasti suurimmasta osasta jo onkin kirjoitettu – jos nyt ei aivan näin mittavaa teosta, niin joka tapauksessa vähintäänkin täysimittaisia kirjoja. Samalla nousee tietysti tämän teoksen oma merkitys entistä selkeämmin esille, kyseessä on nimenomaisesti yleistajuinen perusteos, joka antaa hyvät pohjatiedot hyvin laajasta maantieteellisestä alueesta varsin mittavan aikaskaalan ajalta. Yksinkertaistuksena voisikin sanoa, että teos kattaa paljon, mutta ei missään nimessä tietenkään kaikkea. Kirja toimiikin parhaiten matalan kynnyksen johdatuksena aihepiiriinsä, jota on mahdollista syventää ja laajentaa kukin mielenkiintonsa ja tarpeensa mukaan.